

Олександр ЦАПЛЮК,
orcid.org/0000-0002-9083-2331

асистент кафедри дошкільної і спеціальної освіти
Криворізького державного педагогічного університету
(Кривий Ріг, Дніпропетровська область, Україна) tsapliukolexandr@gmail.com

ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ ПЕДАГОГІЧНИХ ПІДХОДІВ У ПОЛІКУЛЬТУРНОМУ ВИХОВАННІ

У статті розглянуто питання особливостей реалізації полікультурного виховання в межах різних педагогічних підходів (системного, компетентнісного, особистісного та інтегративного) для забезпечення його відповідності сучасним вимогам до системи освіти. Здійснено систематизацію поданих підходів в освітньому процесі з огляду на його цілісність, єдність всіх компонентів, зокрема необхідність проваджувати мотиваційну діяльність, будувати зміст, здійснювати організаційні, операційні та контрольні функції. Використано методи аналізу, синтезу та систематизації інформації.

З урахуванням специфіки полікультурного виховання – його міждисциплінарності, особливостей формування уявлень про інші народи у дітей старшого дошкільного віку, а також потреби цілісного формування особистості вихованців в межах соціокультурної компетентності, нами було визначено, що запропоновані підходи найдоцільніше розглядати у прив'язці до конкретних елементів освітнього процесу. Так, планувати загальну структуру полікультурного виховання найдоцільніше в межах системного підходу, який дозволить врахувати всі його компоненти, взаємозв'язки між ними, розглядаючи їх при цьому як загальну, єдину систему, що в сукупності спрямована на досягнення конкретних результатів. Інтегративний підхід спрямований на забезпечення процесу полікультурного виховання, а саме – на підвищення його ефективності через найдоцільніше поєднання окремих структурних елементів, пошук оптимального співвідношення звичайних та інтегрованих форм діяльності. Особистісний підхід також забезпечує процес полікультурного виховання і спрямований на загальноосвітній розвиток через урахування вікових, індивідуально-типологічних та інших особливостей особистості. Компетентнісний підхід є чинником забезпечення результату такої діяльності, його аналізу та корекції. Він нерозривно пов'язаний зі специфікою сучасного суспільства, місцем знання в ньому та провідними потребами, вимогами які висуває суспільство до здобувачів освіти та фахівців. Врахування та ефективна комбінація цих підходів дозволить побудувати та втілити процес полікультурного виховання на якісно вищому рівні, вони складатимуть міцну теоретико-методологічну основу означеної діяльності.

Ключові слова: підхід, педагогічні підходи, полікультурне виховання, соціокультурна компетентність, діти дошкільного віку.

Olexandr TSAPLIUK,
orcid.org/0000-0002-9083-2331

Assistant at the Department of Preschool and Special Education
Kryvyi Rih State Pedagogical University
(Kryvyi Rih, Dnipropetrovsk region, Ukraine) tsapliukolexandr@gmail.com

INTERACTIONS OF PEDAGOGICAL APPROACHES IN MULTICULTURAL EDUCATION

The article addresses the implementation peculiarities of multicultural education within various pedagogical approaches (systemic, competency-based, personal, and integrative) to ensure its compliance with modern educational system requirements. The systematization of the presented approaches in the educational process is carried out with regard to its integrity, the unity of all components, including the necessity to conduct motivational activities, build content, perform organizational, operational, and control functions. Analysis, synthesis, and systematization methods are employed.

Taking into account the specificity of multicultural education – its interdisciplinary nature, peculiarities of shaping children's perceptions of other nations, as well as the need for holistic personality development within socio-cultural competence, it has been determined that the proposed approaches are best considered in relation to specific elements of the educational process. Thus, planning the general structure of multicultural education is most appropriate within the framework of a systemic approach, which allows considering all its components, their interrelations, while viewing them as a collective, unified system aimed at achieving specific results. The integrative approach is aimed at ensuring the process of multicultural education, namely, enhancing its effectiveness through the most reasonable combination of individual structural elements, seeking an optimal balance between conventional and integrated forms of activity. The personal approach also ensures the process of multicultural education and is aimed at comprehensive development by

taking into account age-related, individual-typological, and other personality characteristics. The competency-based approach is a factor in ensuring the result of such activity, its analysis, and correction. It is inseparably linked to the specificity of modern society, its place in knowledge, and the leading needs and demands society places on education seekers and professionals. Considering and effectively combining these approaches will allow building and implementing the process of multicultural education at a qualitatively higher level, forming a solid theoretical and methodological foundation for the mentioned activity.

Key words: *approach, pedagogical approaches, multicultural education, socio-cultural competence.*

Постановка проблеми. Потреба ефективного та дієвого покращення практики освітньої діяльності в різних ланках освіти викликана особливостями динаміки розвитку сучасного інформатизованого суспільства. Накопичення, комбінація та швидкість розповсюдження інформації, її доступність для широких мас, робить знання ресурсом, специфічним товаром. Це закономірно призводить до зміщення акцентів освітньої царини до формування особистості, її загальносвітоглядного боку, вміння працювати з потоками інформації.

Іншою тенденцією сучасної української освіти є її вихід на міжнародний рівень, приведення до європейських стандартів, поява все нових зв'язків та можливостей, які в свою чергу породжують низку нових викликів, частину яких вважаємо за доцільне вирішувати через полікультурне виховання. Полікультурне виховання є специфічною діяльністю, спрямованою на екстраполювання надбань та досвіду мовленнєвого, патріотичного, народознавчого, соціально-громадянського виховання та розвитку на соціалізацію в умовах полікультурного освітнього середовища, практику спілкування з представниками різних національностей, культур. Така специфіка означеної діяльності автоматично ставить вимогу до комплексного формування особистості здатної до ефективної взаємодії та діяльності в багатокультурному середовищі. Кінцевою метою полікультурного виховання в сучасній системі освіти є формування соціокультурної компетентності особистості, як складного, інтегрованого, міжпредметного феномену. З огляду на зазначене вище, очевидним видається потреба пошуку максимально ефективних шляхів здійснення полікультурного виховання в різних ланках освіти, починаючи з дошкільної. Закладення теоретико-методологічних основ для цього вбачаємо в широкому аналізі основних педагогічних підходів.

Аналіз досліджень. Питання місця окремих педагогічних підходів в різних сферах освітньої проблематики вивчали І. Мунтян, Р. Гуревич, Л. Василенко, А. Фокшек, Н. Слюсаренко, О. Дубасенюк, П. Сікорський та ін. Теоретичні та практичні аспекти полікультурного виховання досліджували К. Крутій, Л. Зданевич, Т. Молнар,

Т. Поніманська, Л. Артемова, П. Кендзьор та ін. Проте, особливості здійснення полікультурної виховної діяльності в межах різних педагогічних підходів не стали предметом досліджень науковців, що, разом із загальною актуальністю проблематики, і призводить до необхідності такої наукової розвідки.

Мета статті – розкрити місце основних педагогічних підходів при плануванні та провадженні полікультурного виховання з дітьми старшого дошкільного віку, розглянути можливості комбінування підходів для забезпечення достатніх теоретико-методологічних основ такої діяльності.

Виклад основного матеріалу. Поняття «підхід» згідно з Великим тлумачним словником сучасної української мови означає сукупність способів взаємодії, впливу, розгляду чогось/когось, ставлення до певного об'єкту чи суб'єкту (Великий тлумачний словник, 2005: 969). Відповідно педагогічними підходами є різноманітні способи розгляду та вирішення педагогічних завдань, питань освітньої тематики з метою досягнення найвищих педагогічних успіхів, найдоцільнішої концентрації зусиль. Зазначимо, що в загальнонауковому контексті підходи які будуть нами розглянуті за своєю природою є методологічними, але поняття «педагогічний підхід» також є усталеним в психолого-педагогічних дослідженнях, де використовуються для позначення методологічних підходів в межах педагогіки, тож для підкреслення конкретної царини цього дослідження будемо використовувати саме його. Зупинимось більш детально на деяких основних підходах сучасної системи освіти, а саме на компетентнісному, системному, особистісному та інтегративному. В педагогічних словниках системний підхід визначають як спосіб вивчення всіх основних параметрів певного явища як цілого (Інноваційні технології, 2021: 84); напрям методології науки що спрямований на вивчення складних об'єктів як систем, в усіх взаємозв'язках їх компонентів (Гончаренко, 1997: 305); багаторівневий спосіб аналізу проблем педагогіки як сукупності взаємопов'язаних елементів цілого (Словник-довідник, 2006: 142). Поділяємо думку П. Сікорського про те, що системний підхід є ключовим в побудові цілісної освітньої

системи загалом. На його основі суперечності, що виникають в освітньому процесі і є основою змін та зрушень, набувають розвивального характеру, їх вирішення та розв'язання починає призводити до загального підвищення ефективності педагогічної діяльності (Сікорський, 2021: 97). Специфіка полікультурного виховання в закладах дошкільної освіти ставить вимогу перед педагогами здійснювати його як результат сукупності різноманітних факторів, які необхідно зводити до цілісного загального знаменника. Тут йде мова і про правильне, ефективне заведення в систему полікультурного виховання елементів мовленнєвого, соціально-громадянського, народознавчого, патріотичного компонентів, що можливо за умови врахування особливостей психологічного розвитку (вікова та загальна психологія), загальних законів, закономірностей та правил педагогіки, врахування індивідуально-типологічних особливостей вихованців (що лежить в площині систематичної діагностики), роботи з сім'єю, створення відповідного освітнього середовища, комбінації методів, прийомів, засобів педагогічного впливу тощо. Відповідно на нашу думку, ефективна побудова процесу полікультурного виховання можлива виключно на основі системного підходу. Далі розглянемо аспекти процесу та результату цієї діяльності, вони лежать в площині інших підходів.

Інтегративний підхід в педагогіці визначають як такий, що поєднує кілька елементів, окремих систем, в результаті чого формується нова, якісно відмінна система з власними характерними особливостями. Інтегративний підхід найкраще реалізується в межах системного, його основною задачею в цьому є таке поєднання двох окремих складових загальної системи, в результаті якого їх спільні показники збільшаться порівняно з тим результатом який був до поєднання. В результаті цього досягається результат побудови цілісної картини світу, формування міжпредметних компетентностей, і з огляду на це інтегративний підхід нероздільно пов'язаний з компетентнісним (Інтегративний підхід, 2018). Теоретико-методологічні основи функціонування інтегративного підходу лежать в площині досліджень зі сфери філософії та логіки і пов'язані вони з наявністю певних аналогій в структурах елементів різних систем. В контексті полікультурного виховання дітей старшого дошкільного віку впровадження інтегративного підходу необхідно розглядати в двох векторах. Перший – це пошук максимально ефективного поєднання елементів різних сфер знань з метою формування цілісної картини світу, поступового нашарування нового змісту на попередній, роз-

ширення контекстів і появи специфічних новоутворень на основі наявних. Вважаємо це основою для можливості здійснювати процес екстраполяції інформації. Так, розширюючи уявлення про світ у вихованців в інтегрованій діяльності матимемо можливість реалізувати наступність змісту соціально-громадянського виховання – знання про власні права та обов'язки, повага до України її символів, патріотичного виховання – любов до Батьківщини, власного народу, українського народознавства – знання про власний народ, його культуру, звичаї та традиції на полікультурне виховання – знання про інші народи, їх культуру, звичаї, проведення спільностей в правах та обов'язках, любові до власної Батьківщини, повазі до території на якій проживають тощо. Такі уявлення є маркерними, тож поява нових аналогічних уявлень (про інші народи) нерозривно пов'язана з вже наявними, які стосуються власної родини та власної землі. Другий вектор пов'язаний з пошуком оптимальної комбінації інтегрованих та звичайних занять. Проводити весь процес полікультурного виховання через інтегровані заняття недоречно, адже це призведе до втрати повноти покриття освітнього матеріалу, ускладнить врахування індивідуальних особливостей і потреб вихованців, звужить можливості до оцінки і корекції результатів виховної діяльності. Пошук збалансованої пропорції інтегрованих та звичайних занять пов'язаний з загальними особливостями інтегративного підходу, вимогами освітніх стандартів, віковою групою тощо, але виділимо такі загальні вимоги:

- Диверсифікація у використанні тої чи тої форми проведення заняття, що означає співвіднесення конкретного поточного завдання, часткової мети в межах полікультурного виховання, з сильними сторонами кожної з них;
- Природність в інтеграції тем – врахування наявних компетентнісних здобутків вихованців отриманих через інші форми взаємодії при інтеграції;
- Систематична оцінка нагальних потреб та можливостей вихованців;
- Адаптованість форми проведення заняття до загального освітнього контексту в конкретному закладі (загальні ресурсні можливості, особливості реалізації академічної свободи в освітньому процесі тощо);
- Постійний оціночний моніторинг ефективності проведеної роботи.

Іншим важливим підходом для забезпечення полікультурного виховання як процесу є особистісний. Особистісний підхід – спосіб ставлення

до здобувачів освіти як до особистостей, суб'єктів власного розвитку. Передбачає акцент на становлення вихованця як повноцінної особистості через розвиток самосвідомості, стимулювання самовизначення, самореалізації, соціально адаптивного самоствердження (Словник-довідник, 2006: 124). Сутність підходу в зміні об'єкту навчання та виховання з особистості дитини (учня, студента) на освітнє середовище, конкретну діяльність, міжособистісні стосунки учасників освітнього процесу. Акцентуючись на внутрішньому світі вихованця, його інтересах особливістю підходу є також пошук балансу між цілеспрямованим навчанням та вихованням організованим педагогом та вільною, спонтанною діяльністю. Для цього напрям організації педагогом певної діяльності акцентований на середовище, тобто відбувається стимул бажаного ефекту через освітнє середовище. Характер педагогічних стимулів в особистісному підході зазвичай передбачає використання евристичних методів, проблемних ситуацій практичного характеру, використання якнайширшого переліку різноманітної джерельної бази і т.ін. (Професійна педагогічна освіта, 2012: 45). Відповідно реалізація особистісного підходу в полікультурному вихованні дошкільників пов'язана перш за все з питанням підвищення його ефективності та з тим, що як діяльність та як процес полікультурне виховання є соціально-орієнтованим. Так, побудова процесу полікультурного виховання на основі особистісного підходу дозволить забезпечити зацікавленість і актуальність інформації для вихованців, урізноманітнити форми, методи, засоби її подачі, її практико-орієнтованість та акцент на загальний розвиток особистості, «побічним» продуктом цього має стати підвищення ефективності утримання уваги на тривалий час, що особливо актуально для роботи з цією віковою категорією. Як ми вже зазначали раніше, підсумком полікультурного виховання має стати формування соціокультурної компетентності, яка включає в себе знаннєвий, мотиваційний та діяльнісний компоненти. Відповідно ми маємо сформулювати широкий спектр знань про різні народи, мотивацію до взаємодії з ними, а також навички взаємодії, що і обумовлює його соціально-орієнтовану природу. Елементи такої діяльності зачіпають формування особистості в цілому, ґрунтуються на розвитку критичного мислення, усвідомлення себе, здатності до емпатії, вміння слухати тощо, а отже, найкраще можуть бути зреалізовані в особистісно-орієнтованому освітньому процесі.

Компетентнісний підхід є чи не найголовнішим в сучасній системі освіти України, він регламен-

тований всіма основними освітніми документами від законів, до стандартів та окремих програм. Під компетентнісним підходом розуміють такий спосіб вирішення педагогічних завдань та організації освітнього процесу, в результаті якого формується інтегральна характеристика особистості – компетентність. Поняття «компетентність» вміщує в себе усю сукупність параметрів особистості, необхідних для успішної соціалізації та можливості ефективно взаємодіяти в соціумі, сюди належать знання, уміння, навички, цінності, способи мислення і т.д. (Інноваційні технології, 2021: 48). Основною особливістю компетентнісного підходу є зміна цілей освітньої діяльності відповідно до потреб сучасного суспільства. Як ми зазначали раніше, в інформатизованому суспільстві знання є загальнодоступним, особливості кодування та декодування інформації дозволяють розповсюджувати його майже миттєво, це призвело до того, що головною ціллю освіти сьогодні має бути вміння пошуку, вибору та використання знання. Ще одною особливістю яка виділяє компетентнісний підхід є акцент на цілісне формування особистості, формування знань і вмінь їх використання в різних сферах життєдіяльності. В державних стандартах дошкільної та середньої освіти це забезпечено відповідними загальносвітоглядними компетентностями, компетентностями з конкретних освітніх напрямів, в стандарті вищої освіти – поєднанням загальних, спеціальних та інтегральних компетентностей (Панфілов, 2017: 60). В полікультурному вихованні компетентнісний підхід виступає орієнтиром прогнозованих результатів діяльності та діагностичної роботи. Не конфліктує в структурному та змістовому плані з попередніми підходами, реалізація змісту полікультурного виховання з метою формування соціокультурної компетентності передбачатиме діяльність в умовах браку чи надлишку інформації, заохочення новаторства в комбінуванні знань з різних сфер, різних площин досліджуваної проблеми тощо. Виходячи із зазначеного вище, подамо особливості взаємодії та комбінування розглянутих педагогічних підходів на рисунку 1.

Висновки. Отже, враховуючи особливості полікультурного виховання дітей старшого дошкільного віку, теоретико-методологічні основи підвищення його ефективності лежать в доцільному, аргументованому комбінуванні педагогічних підходів. Врахування в полікультурному вихованні системного, інтегративного, особистісного та компетентнісного підходів дозволяє забезпечити цілісність освітнього процесу, врахувати всі його структурні еле-

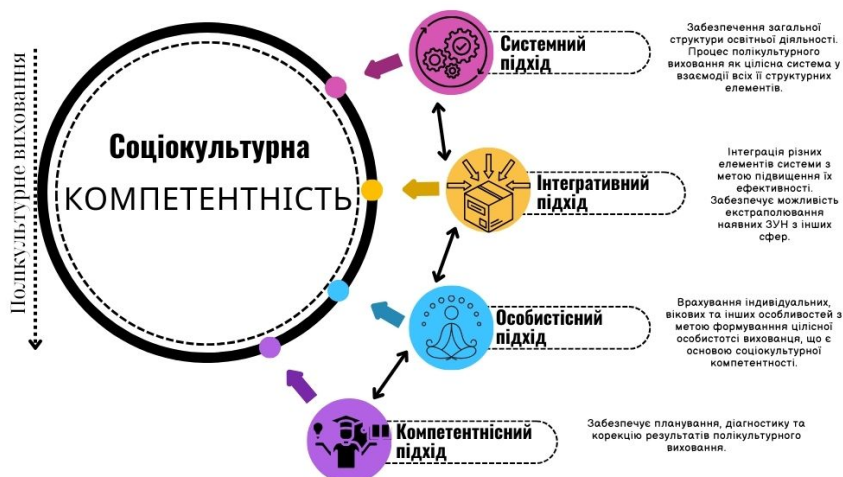

Рис. 1.

менти – мотивацію, зміст, організацію, реалізацію, контроль і т.д. Такий підхід сприятиме об'єднанню культурних, соціальних та особистісних уявлень вихованців в соціокультурну компетентність. Очевидно, що на ефективність полікультурного виховання матимуть вплив і інші педагогічні підходи,

зокрема слід детальніше розглянути акмеологічний, синергетичний, аксіологічний, тож перспективи подальших наукових розвідок з поданої теми вбачаємо в аналізі впливу інших педагогічних підходів, їх місця в структурі освітнього процесу, а також в практичному застосуванні цих знань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови : 250000 уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ, 2005. 1728 с.
2. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Гол. ред. С. Головка. Київ, 1997. 375 с.
3. Інноваційні технології професійного навчання майбутніх кваліфікованих робітників: словник / Л. А. Майборода, С. І. Заславська, Є. І. Горбан. Житомир, 2021. 120 с.
4. Інтегративний підхід : актуальність, сутність, особливості впровадження в умовах початкової школи : навч.-метод. посіб. / уклад.: Н. Б. Ларіонова, Н. М. Стрельцова. Харків, 2018. 76 с.
5. Панфілов Ю. Компетентнісний підхід в освіті: досвід, проблеми, перспективи. *Теорія і практика управління соціальними системами*. 2017. № 3. С. 55–67.
6. Професійна педагогічна освіта: особистісно орієнтований підхід : монографія / за ред. О. А. Дубасенюк. Житомир : ЖДУ ім. І. Франка, 2012. 436 с.
7. Сікорський П. Основні педагогічні підходи та їх вплив на формування навчальних технологій. *Освітні обрії*. № 1(52). 2021. С. 96–100.
8. Словник-довідник з професійної педагогіки. За ред. А. Семенової. Одеса: Пальміра, 2006. 221 с.

REFERENCES

1. Busel V (Eds.). (2005). Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy [The Great Explanatory Dictionary of Modern Ukrainian Language] : 250000. Kyiv: Perun [in Ukrainian].
2. Honcharenko S. (1997) Ukrainskyi pedahohichnyi slovnyk [Ukrainian Pedagogical Dictionary]. Kyiv: Lybid [in Ukrainian].
3. Maiboroda L., Zaslavska S., Horban I. (Eds.). (2021). Innovatsiini tekhnolohii profesiinoho navchannia maibutnikh kvalifikovanykh robotnykiv : slovnyk [Innovative Technologies of Professional Training for Future Skilled Workers: Dictionary]. Zhytomyr: «Polissia» [in Ukrainian].
4. Larionova N., Streltsova N. (Eds.). (2018). Intehratyvnyi pidkhdid : aktualnist, sutnist, osoblyvosti vprovadzhennia v umovakh pochatkovoї shkoly : navch.-metod. posib [Integrative Approach: Relevance, Essence, Implementation Features in Primary School Conditions: Educational Methodological Manual]. Kharkiv: «Drukarnia Madryd» [in Ukrainian].
5. Panfilov Yu. (2017). Kompetentnisnyi pidkhdid v osviti: dosvid, problemy, perspektyvy [Competency-Based Approach in Education: Experience, Challenges, Perspectives]. (Vol. 3). Kharkiv: Kharkivskiy derzhavnyi politekhnichnyi universytet [in Ukrainian].
6. Dubaseniuk O. (Eds.). (2012). Profesiina pedahohichna osvita: osobystisno oriientovanyi pidkhdid : monohrafiia [Professional Pedagogical Education: Person-Centered Approach - Monograph]. Zhytomyr: ZhDU im. I. Franka [in Ukrainian].
7. Sikorskyi P. (2021). Osnovni pedahohichni pidkhody ta yikh vplyv na formuvannia navchalnykh tekhnolohii [Main Pedagogical Approaches and Their Influence on the Formation of Educational Technologies]. (Vol. 1(52)). Ivano-Frankivsk: DVNZ «Prykarpatskyi natsionalnyi universytet imeni Vasylia Stefanyka» [in Ukrainian].
8. Semenova A. (Eds.). (2006). Slovnyk-dovidnyk z profesiinoi pedahohiky [Dictionary Handbook of Professional Pedagogy]. Odessa: Palmira [in Ukrainian].